

ZAMEK KSIĄŻ W WAŁBRZYCHU

Posted on 2 July 2026

To zabytek o wyjątkowo złożonej historii, który w 2025 roku został wpisany na prestiżową listę pomników historii. Budowla powstawała przez siedem stuleci, a każda z epok - od gotyckiej twierdzy, przez barokową rezydencję arystokratyczną, po dramatyczne i brutalne ingerencje z czasów II wojny światowej - pozostawiła w zamkowych murach czytelny ślad.

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, widok z lotu ptaka od strony północnej, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

Zamek leży na wysokim, skalnym cyplu nad malowniczym przełomem rzeki Pełcznicy, w otoczeniu lasów Sudetów Środkowych, w granicach administracyjnych Wałbrzycha. To obiekt, który umyka jednoznacznym ramom i nie daje się streścić w kilku zdaniach. I właśnie dlatego warto go odwiedzić.

Klucz do Śląska

Na początek trochę historii. Zamek wzniesiono w latach 1288-1292 z inicjatywy Bolka I Surowego, księcia świdnicko-jaworskiego z linii Piastów. Warownia stanęła w strategicznym miejscu, co pozwalało na kontrolowanie szlaków handlowych prowadzących z Czech w głąb Śląska. Średniowieczna nazwa tego miejsca to Fürstenstein, czyli „Książęcy Kamień”. Pierwotna budowla była typową twierdzą obronną z bergfriedem (wieżą ostatecznej obrony), murem obwodowym i zabudową skupioną wokół dziedzińca. Wnuk fundatora, Bolko II zwany Małym, znacznie rozbudował warownię. Po jego bezpotomnej śmierci w 1368 roku zamek wszedł w skład Korony Czeskiej.

Przez kolejne stulecie właściciele zamku zmieniali się niezwykle często - zarządzali nim starostowie oraz rycerze, a w czasie wojen husyckich obiekt był kilkakrotnie zajmowany i niszczony. Prawdziwy przełom nastąpił w 1509 roku, gdy tamtejsze dobra kupił Konrad

von Hoberg. Dało to początek ponad czterystuletniej historii rodu, który później przyjął nazwisko Hochberg. To właśnie pod ich rządami zamek uzyskał swoją dzisiejszą, imponującą formę.

Ród, który zbudował imperium

Rodzina Hochbergów to jedna z najbogatszych i najbardziej wpływowych dynastii arystokratycznych na Śląsku. Przez ponad 430 lat (od 1509 roku aż do konfiskaty majątku przez nazistów w latach 40. XX wieku) kolejne pokolenia dbały o zamek, rozbudowywały go i czyniły z niego centrum życia towarzyskiego Europy. W 1683 roku Jan Henryk II von Hochberg otrzymał dziedziczny tytuł hrabiego Rzeszy. W 1772 roku dobra przekształcono w ordynację - majątek niepodzielny, dziedziczony zawsze przez najstarszego syna. W XIX wieku Hochbergowie stali się również właścicielami dóbr pszczyńskich i uzyskali tytuł księżęcy von Pless.

Kulminacja potęgi rodu przypadła na przełom XIX i XX wieku. Jan Henryk XV podjął wówczas drugą wielką przebudowę zamku (w latach 1908-1923), w wyniku której powstały dwa monumentalne skrzydła w stylu neorenesansu północnego. Zamkowa wieża osiągnęła wtedy swoją ostateczną wysokość 48 metrów i została zwieńczona neorenesansowym hełmem.

W zamkowych salach gościli wielcy ówczesnego świata, m.in. car Mikołaj II, król pruski Fryderyk Wilhelm III oraz Winston Churchill. Hochbergowie zgromadzili także potężną bibliotekę liczącą ponad 60 000 woluminów, która uchodziła za jedną z największych prywatnych kolekcji książek na Śląsku.

Księżna Daisy i jej zamek

Żadna postać nie jest związana z Książem tak mocno, jak księżna Daisy, czyli Mary Theresa Olivia Cornwallis-West. Ta niezwykła Angielka w 1891 roku wyszła za mąż za Jana Henryka XV Hochberga i jako dziewiętnastolatka przyjechała do Wałbrzycha. Ich ślub odbył się w londyńskim opactwie Westminster, a świadkami byli Edward, książę Walii (późniejszy król Anglii) oraz jego żona, księżna Aleksandra. Błogosławieństwa młodej parze udzieliła osobiście królowa Wiktoria.

Daisy była postacią nietuzinkową i daleko wyprzedzającą swoje czasy. Aktywnie angażowała się w działalność charytatywną: organizowała opiekę medyczną dla lokalnej ludności, walczyła o poprawę warunków życia rodzin górniczych i promowała śląskie koronczarstwo. W czasie I wojny światowej pracowała jako pielęgniarka na frontach. Pozostawiła po sobie pamiętniki (wydane w Polsce pod tytułem „Lepiej przemilczeć”), które stanowią dziś bezcenne źródło wiedzy o tamtej epoce i realiach zamkowego życia.

Trwałym śladem po wielkiej miłości do Daisy jest Palmiarnia w Lubiechowie, wzniesiona z inicjatywy jej męża w latach 1908-1911. Do dziś stanowi ona część zamkowego kompleksu. Obiekt zajmuje powierzchnię 1900 m², a jego centralna część została wyłożona autentycznym tufem wulkanicznym sprowadzonym z sycylijskiej Etny.

Małżeństwo Daisy z Janem Henrykiem XV zakończyło się jednak rozwodem w 1923 roku. W ostatnich latach życia schorowana księżna poruszała się na wózku inwalidzkim. Zmarła w samotności 29 czerwca 1943 roku w willi przy dzisiejszej ulicy Moniuszki w Wałbrzychu.

Co kryją mury

Zamek Książ nie jest miejscem, które można zwiedzić w pośpiechu. Każde skrzydło, dziedziniec i sala kryją osobną opowieść. Czarny Dziedziniec stanowi serce najstarszej, piastowskiej części kompleksu - do dziś można tu podziwiać mury o wątku kamiennie-ceglanym, ostrołukowe portale oraz kolebkowe sklepienia. Szczególne miejsce zajmuje Sala Rycerska z XVI-wiecznym sklepieniem, udekorowana polichromią roślinną i kartuszami herbowymi.

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, Salon Gier, stan z 2022 r., fot. Anna Hanaka, zb. NID

Z kolei barokowe skrzydło wschodnie to efekt wielkiej przebudowy z lat 1718-1724, prowadzonej z inicjatywy hrabiego Konrada Ernesta Maksymiliana. Pracami kierował wybitny świdnicki budowniczy Felix Antoni Hammerschmidt. Wówczas powstały monumentalne Schody Cesarskie oraz reprezentacyjna, wysoka na dwie kondygnacje Sala Maksymiliana. Zdobią ją wspaniałe barokowe sztukaterie oraz program ikonograficzny inspirowany „Metamorfozami” Owidiusza. Do amfilady salonów barokowych należą m.in. Salon: Zielony, Biały (pierwotnie Czerwony), Włoski, Chiński oraz Gier. W Salonie Włoskim warto zwrócić uwagę na drewniany strop z centralnym plafonem przedstawiającym Florę, namalowanym na desce w latach 60. XVIII wieku.

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, Sala Maksymiliana, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, Sala Maksymiliana, stan z 2022 r., fot. Anna Hanaka, zb. NID

Krzywa Sala to kolejna osobliwość zamku. Jej unikalna nazwa wynika z konieczności dostosowania pomieszczeń do załamania średniowiecznego muru obwodowego. W arkadach loggii widokowej kryją się relikty inkrustacji z barwnych kamyków, a z tarasów wspartych na potężnych arkadach roztacza się zachwycający widok na przełom Pelcznicy.

Zwieńczeniem całości jest Działek Honorowy, stanowiący scenografię godną królewskiego pałacu. Barokowe balustrady, rzeźby lwów oraz figury Apolla, Artemidy i personifikacji cnót tworzą spójny program artystyczny. Są one jednym z najcenniejszych przykładów świeckiej rzeźby rezydencjonalnej na całym Śląsku.

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, widok z lotu ptaka na elewację wschodnią i dziedzińiec honorowy, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

Tajemnica podziemi

Żaden opis Zamku Książ nie może pominąć tego, co kryje się głęboko pod ziemią. W latach 1943-1945 obiekt został przejęty przez nazistów i włączony w gigantyczny, tajny projekt budowlany o kryptonimie „Riese” („Olbrzym”). Pod zamkiem, w surowej skale, rękami więźniów obozu koncentracyjnego KL Gross-Rosen wydrążono potężny system tuneli i komór, których łączna długość sięga kilkuset metrów. Na Dziedzińcu Honorowym w latach 1944-1945 wykuto monumentalny szyb windy o głębokości 50 metrów (został on zasypany w 1967 roku).

Jakie miało być przeznaczenie tego kompleksu? Historycy do dziś nie są w tej kwestii jednomyślni. Pojawiają się hipotezy o planowanej kwaterze głównej Adolfa Hitlera, podziemnej siedzibie Ministerstwa Spraw Zagranicznych III Rzeszy czy tajnym centrum dowodzenia. Prac nigdy nie ukończono - ewakuacja nastąpiła nagle w 1945 roku wraz ze zbliżaniem się frontu. Podziemia rozminowano w latach 50. XX wieku, a od lat 70. użytkuje je Polska Akademia Nauk (mieści się tu m.in. Obserwatorium Geofizyczne). Dziś część tych mrocznych tuneli jest udostępniona dla turystów jako odrębna, niezwykle popularna trasa zwiedzania.

Park i Palmiarnia

Zamek Książ to nie tylko sama bryła budowli. Otacza go rozległy park krajobrazowy, kształtowany od końca XVIII wieku. Projektanci genialnie połączyli tu naturalne formacje skalne z wkomponowanymi osiami widokowymi, urokliwymi mostkami oraz romantyczną ruiną Starego Książa. Co ciekawe, ta ostatnia budowla nie jest przypadkowym obiektem - u jej podstaw leżą autentyczne mury zamku z przełomu XIII i XIV wieku. Pod koniec XVIII wieku Jan Henryk VI von Hochberg nadał im formę modnej wówczas „sztucznej ruiny”, otwierając tam gospodę, pokoje gościnne oraz ekspozycję pamiątek rodzinnych. Projekt ten stworzył znany architekt i malarz Wilhelm Christian Tischbein.

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, ogród tarasowy od strony południowej, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, ogród tarasowy od strony południowej, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

W obrębie parku znajduje się również Mauzoleum Hochbergów. Pierwotnie był to barokowy pawilon letni wzniesiony na Topolowej Górze w 1734 roku, który w 1883 roku przekształcono w kaplicę grobową. W jego wnętrzu można podziwiać wspaniałe freski Feliksa Schefflera, przedstawiające Zamek Książ z czterech stron świata.

Cały kompleks spina dziś malowniczy szlak turystyczny prowadzący przez Park Krajobrazowy - tzw. Szlak Hochbergów, wytyczony przez przełom Pełcznicy jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku.

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, widok z lotu ptaka od strony północnej, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, widok z lotu ptaka od strony północnej, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID

Wakacyjny plan

Zamek Książ oferuje odwiedzającym kilka zróżnicowanych tras zwiedzania: od reprezentacyjnych sal barokowych, przez tajemnicze podziemia, aż po pakiety łączone. Do wyboru jest zarówno zwiedzanie dzienne, jak i pełne emocji zwiedzanie nocne - z przewodnikiem lub indywidualnie (z audioprzewodnikiem). Bilety można wygodnie kupić online, a dla najmłodszych przygotowano dedykowaną ofertę edukacyjną.

Dzięki działającym na miejscu hotelowi oraz restauracjom, w zamkowym kompleksie można z powodzeniem spędzić całą, pełen wrażeń dzień.

Zamek Książ jest wpisany do rejestru zabytków od 1958 roku, a od 2025 roku figuruje na prestiżowej liście pomników historii jako „Wałbrzych - zespół zamkowo-parkowy Książ”. To najwyższe wyróżnienie, jakim w Polsce można uhonorować obiekt zabytkowy. I bez

wątpienia wystarczający powód, by zaplanować tam podróż.

Więcej informacji znajdziesz na stronach:

[Magazyn „Spotkania z Zabytkami”](#)

[Portalu zabytek.pl](#)

Wałbrzych, zespół zamkowo-parkowy Książ, elewacja zachodnia, stan z 2023 r., fot. Maciej Jabłoński F11, zb. NID